

KICHIK SANOAT KORXONALARI IQTISODIYOTIDA TARKIBIY-TUZILMAVIY O'ZGARISHLAR VA ULARNI STATISTIK BAHOLASH

Buxoro innovatsiyalar universiteti

70310102 – Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)
mutaxassisligi magistranti Muxsinov Sherzod Toxirovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda sanoat tarmog'ining tarkibiy-tuzilmaviy o'zgarishlarni yillar davomida dinamikasi tadqiq qilinib, ushbu o'zgarishlardagi asosiy statistik qonuniyatlarga alohida e'tibor qaratilgan va ularning joriy holatdagi iqtisodiyotga tadbiiq qilish masalalari ilmiy asoslanib, tarmoqda ishlab chiqarishning iqtisodiy-statistik tahlili va istiqboldagi yo'nalishlari yoritib berilgan.

Tayanch iboralar: qichik sanoat, kichik sanoat korxonalarini mahsuloti, kichik sanoat korxonalarinin tarkibiy o'zgarishlar, yalpi ichki mahsulot, yalpi hududiy mahsulot, investitsiya, hudud iqtisodiyoti, iqtisodiy-statistik tahlil, ekstrapolyatsiya, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar.

Annotatsiya: V dannoy state izuchena dinamika strukturnyx izmeneniy promyshlennogo sektora Uzbekistana na protyajenii mnogix let, osoboe vnimanie udeleno osnovnym statisticheskim zakonomernostyam etix izmeneniy, a takje voprosam ix primeneniya k ekonomike v sovremennom sostoyanii. nauchno obosnovаны, osveщены ekonomiko-statisticheskiy analiz proizvodstva v otrasli i perspektivnyye napravleniya.

Ключевые слова: malaya promyshlennost, produksiya malyx promyshlennyx predpriyatiy, strukturnye izmeneniya malyx promyshlennyx predpriyatiy, valovoy vnutrenniy produkt, valovoy regionalnyy produkt, investitsii, regionalnaya ekonomika, ekonomiko-statisticheskiy analiz, ekstrapolyatsiya, sotsialno-ekonomicheskie protsessы.

Abstract: In this article, the dynamics of the structural changes of the industrial sector in Uzbekistan over the years are studied, special attention is paid to

the main statistical laws of these changes, and the issues of their application to the economy in the current state are scientifically based, and the economic-statistical analysis of production in the sector and future directions are highlighted.

Key words: *small industry, output of small industrial enterprises, structural changes of small industrial enterprises, gross domestic product, gross regional product, investment, regional economy, economic-statistical analysis, extrapolation, socio-economic processes.*

Jahon xo'jaligining globallashuvi moddiy ne'matlar ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi sub'ektlarning xo'jalik faoliyati noaniqligining doimiy o'sishiga olib keladi. Mahalliy sanoat rivojlanishining hozirgi bosqichining o'ziga xos xususiyatlari bilan birga, korxonalar uchun ichki muhit omillarini tashqi tahdidlarga o'z vaqtida moslashtirish muhim ahamiyatga ega. Bu qoida, ayniqsa, bir tomondan, qarorlar qabul qilishda moslashuvchanlik va samaradorlikka ega bo'lgan, ikkinchi tomondan, kapitalni ko'p talab qiladigan, harakatsiz, shuningdek, resurslari juda cheklangan bo'lgan kichik sanoat korxonalari uchun dolzarbdir.

Uzoq muddatli sifatli iqtisodiy rivojlanish maqsadida kichik korxonalar rahbari oldida imkoniyatlardan o'z vaqtida foydalanish va atrof-muhit omillari tahdidlarini bartaraf etish imkonini beradigan boshqaruv tizimini shakllantirish masalalari turibdi. Ushbu muammoni hal qilishga mas'uliyat va vakolatlarni oqilona taqsimlash, ya'ni korxonaning samarali tashkiliy tuzilmasini ishlab chiqish orqali erishish mumkin.

Bugungi kunda boshqaruv tizimlarini loyihalash bo'yicha ko'plab mahalliy va xorijiy nazariy va uslubiy ishlar mavjud. Ushbu mavzu bo'yicha tadqiqotlar, qoida tariqasida, empirik xususiyatga ega va murakkab ierarxik tuzilishga ega yirik tashkilotlar tajribasini aks ettiradi. Shu bilan birga, kichik korxonalarining tashkiliy tuzilmalarini ularning faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda loyihalash jihatlari amalda yoritilmagan va qo'shimcha uslubiy ishlab chiqishni talab qiladi.

Mamlakatimizda kichik sanoat korxonalarini yanada rivojlantirish, tarmoqda tubdan islohotlar o'tkazish va yangi innovatsion texnologiyalarni joriy qilish bo'yicha hukumat darajasida e'tibor berilmoqda. Bunga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi farmonida «kichik sanoat korxonalarining tashkiliy tuzulmasini ilmiy asosda intensiv taraqqiy ettirish, joylarda tuproq unumdorligini oshirish va yuqori hosildorlik darajasini ta'minlash, ilm-fan va innovatsion taraqqiyotga asoslangan agroxizmat turlarini ko'paytirish va sifatini yanad oshirish, ular faoliyatini takomillashtirish, agrosanoat tarmoqlarida faoliyat yuritayotgan firmalarning realizatsiya hajmini 1,5 barobarga oshirish, agrologistik markazlarni rivojlantirish, zamonaviy laboratoriyalar sonini ko'paytirish, urug'chilik va ko'chat yetishtirish bo'yicha milliy dasturni amalga oshirish, xalqaro kichik sanoat korxonalari universitetini tashkil etish, sohada ilm-fan va amaliyot integratsiyasini chuqurlashtirish» kabi vazifalar belgilab berilganligi fikrimizning isboti sifatida keltirishimiz mumkin bo'ladi.

Mamlakatimizda kichik sanoat korxonalari tarmog'ini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

- kichik korxonalarda tayyor mahsulotlarni chuqur qayta ishlash, yarim tayyor va tayyor oziq- ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish bo'yicha eng zamonaviy yuqori texnologiyalar asosida asbob-uskunalar bilan jihozlangan yangi qayta ishlash korxonalarini qurish, mavjudlarini rekonstruksiya va modernizatsiya qilishga qaratilgan investitsiya loyihalarini amalga oshirish;

- kichik korxonalar tarmoqda yetishtirilgan mahsulotlarni saqlash, tashish va sotish, agrokimyo, moliyaviy va boshqa zamonaviy bozor xizmatlari ko'rsatish infratuzilmasini tarmoqlarini yanada takomillashtirish;

- paxta va boshqoli don ekiladigan maydonlarini qisqartirish evaziga bo'shagan yerlarga kartoshka, sabzavot, ozuqa va yog' olinadigan ekinlarni ekishni tashkil qilish, shuningdek, yangi intensiv bog' va uzumzorlarni yaratish orqali ekin maydonlarini yanada optimallashtirish;

- tarkibiy o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish va kichik korxonalarda ishlab chiqarishini izchil davom ettirish, yurtimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashni yanada baraqaror davom ettirish, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni yanada rivojlantirish, kichik sanoat korxonalarini eksport salohiyatini yuqori darajada o'sishini ta'minlash;

- kichik sanoat korxonalarida, eng avvalo, kichik korxonalarda mahsulot yetishtirish, qayta ishlash, tayyorlash, saqlash, sotish, qurilish ishlari va xizmatlar ko'rsatish bilan shug'ullanayotgan ko'p tarmoqli kichik sanoat korxonalarini faoliyatini yanada kengaytirish va ularni moddiy rag'batlantirish hamda qulay shart-sharoitlar yaratish;

- kichik korxonalarda ishlab chiqarish vositalaridan foydalanishda intensiv usullarni joriy qilish, suv resurslaridan tejamkorona foydalanishda zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy qilish va x.k.lar.

Kichik sanoat korxonalarini faoliyatini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan me'yoriy va huquqiy asoslarning qabul qilinishi va tashkiliy iqtisodiy chora tadbirlarni amalga oshirilishi natijasida ularning kichik sanoat korxonalarini yalpi mahsulotidagi ulushi yildan-yilga oshib bormoqda.

O'zbekiston kelajakda rivojlanishini barqarorligini ta'minlash uchun iqtisodiyot tuzilmasidagi siljishlarning zaruriyati islohotlarni chuqurlashtirish, mamlakatimizni yangi ijtimoiy-iqtisodiy darajaga ko'tarishda o'z aksini topadi. Ushbu mavzudagi tadqiqot olib boruvchi olimlar oldida iqtisodiyot tarmoqlarida vujudga kelayotgan siljishlarni miqdor va sifat borasida keng qamrovda tadqiq qilish orqali samarali iqtisodiyot tuzilmasini shakllantirishdagi o'rnini aniqlash vazifasi turibdi. Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar tuzilmasida sodir bo'lgan siljishlarni statistik o'rganish usullari universal bo'lib, ularning iqtisodiyotning barcha jabhalari va darajalarida qo'llash imkonini beradi.

Kichik sanoat korxonalarining tashkiliy tuzulma samaradorligini baxolashning nazariy va uslubiy asoslari F.Kotler, J.J. Lamben, M. Porter, K.L. Keller, va boshqa xorijiy olimlarning ilmiy asarlarida o'z aksini topgan.

Butun korxonalar, shuningdek, tashkiliy tuzilmalar samaradorligini baholash muammosi bilan ishlab chiqishning nazariy, uslubiy asoslari va boshqa masalalari MDH davlatlari olimlaridan G.L. Bagiev, R.A. Fatxutdinov, B.A. Solovyov, R.B. Nozdreva, V.A. Ye.P. Golubkov, Shapovalov, *E.Yu. Cherkesova* va boshqalarning ilmiy asarlarida o'z aksini topgan.

Mamlakatimizning iqtisodchilari olimlaridan S.S.Gulyamov, G.N.Axunova, A.Sh.Bekmurodov, M.A.Ikramov, A.A. Fattaxov, Sh.D.Ergashxodjaeva, M.Yusupov, A.N.Samadov, D.I.Ro'zieva va boshqalarning ilmiy asarlarida korxonalarining ishlab chiqarish-texnik tizimlari va ishlab chiqarish quvvatlarining parametrlarini diagnostika qilish va optimallashtirish usullariga bag'ishlangan ishlari mehnat unumdorligini oshirish uchun zaxiralarni aniqlash, balans darajasini prognozlash va ishlab chiqarish mashinalaridan foydalanish darajasini oshirish imkonini beradi. va uskunalari. Korxonaning strategik rivojlanish rejasi doirasida tashkiliy o'zgarishlar strategiyasini ishlab chiqish bo'yicha nashr etilgan yagona ishlar samarali tashkiliy qayta qurishning uzoq muddatli tizimli kontseptsiyasini shakllantirishdagi muammolarning butun majmuasini hal qilmaydi. Bugungi kunga qadar kichik sanoat korxonalarida tashkiliy boshqaruv tuzilmasini shakllantirish mavzusi yetarlicha yoritilmagan. Kichik sanoat korxonalarida qo'llaniladigan tashkiliy tuzilmaning samaradorligini baholash usullarini takomillashtirish bo'yicha keyingi vazifa ochiq qilgicha qolmoqda.

Iqtisodiyot tarmoqlarining tarkibiy tuzilmasida sodir bo'ladigan siljishlar turli omillar, ya'ni ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarning, shart-sharoitlarning, mulk shaklidagi o'zgarishlar, tabiiy-iqlim omillari, ilm-fan va texnika yutuqlari, moliyaviy omillar ta'sirida vujudga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ostonaqulova G., Jalilov J., Muxsinov B. Методы отsenki effektivnosti marketingovoy deyatelnosti predpriyatii //Общество i innovatsii. – 2021. – T. 2. – №. 4/S. – S. 740-745.
2. Mukhsinov B. T. et al. MECHANISMS OF MARKETING ACTIVITY

ECONOMIC PERFORMANCE INDICATORS //Ekonomika i sotsium. – 2022. – №.
7 (98). – S. 66-69.